

Les últimes lletres

RESTAR PER NO PERDRE

PUIGVERD, Antoni.
L'Empordà, llibre de meravelles.
Fotografies Xavier Miserachs.
Edicions 62. Barcelona, 1996. 240 pàg.

Després de tot el que se n'ha dit durant aquest segle, a hores d'ara parlar de l'Empordà es deu fer prou difícil. De la Renaixença ençà, a aquesta comarca li han caigut a sobre un ruixat d'elogis. Una pluja intensa. I a mi em fa l'efecte que, davant de la pluja, la gent o té tendència a arrecerar-se en el paraigües sempre còmode del tòpic o, en canvi, té tendència a mullar-se i provar d'espantar amb un punt de vista que sorprengui.

A *L'Empordà, llibre de meravelles*, Antoni Puigverd no fa res d'això. Ell no és cap foraster, ningú que pugui parlar d'aquesta comarca com si no hi tingués res a veure. Divideix el llibre en tres parts: *La mirada domèstica*, *La mirada dels tòpics* i *Amb pretext d'una boda*, i opta per parlar-nos de l'Empordà de l'única manera seriosa que es pot fer a finals d'aquest segle: des de la subjectivitat i el dubte. A mi no em sembla gens desencertat relacionar cadascuna d'aquestes parts amb tres etapes de la seva vida: la infantesa, la joventut i la maduresa. Però el fil conductor del llibre és una veu que es pot identificar amb ell mateix, una veu que ens arriba des del present i que té sempre en compte tot el que ha viscut i après. És per aquesta raó que en el llibre no trobarem tot l'Empordà. Hi falten, per exemple, la Vall d'Aro, la Verdera, el Terraprim, bona part de la costa i, sobretot, les Gavarres. I a mi això últim em dol perquè, encara que entenc que és més coherent que sigui així, les Gavarres és el lloc on s'amaguen els humus i les pedres dels antics, com va escriure ell mateix a *Footing*, un poema de *Curset de natió*.

Un passeig íntim

Bàsicament el que fa, doncs, Puigverd a *L'Empordà, llibre de meravelles* és explicar-nos el que pensa o el que veu amb les frases agudes, brillants i sorprenents que caracteritzen la seva prosa.

Sol o, per exemple, en companyia del senyor Enric de la Sala, Puigverd passeja a l'estil del *Fèlix del llibre de meravelles* de Ramon Llull i, com ell, va meravellant-se amb el que troba. Però el Fèlix té una voluntat doctrinal i apologetica que aquest llibre no pot tenir perquè, si la tingués, avui, faria una mica de riure. Per això el Fèlix està ple d'*eximplis* i, en canvi, el llibre de Puigverd de paisatge. Fa fotografies amb les paraules, de la mateixa manera que Xavier Miserachs fa poesia de la llum en les fotos que acompanyen

els textos. El viatge de Miserachs és independent, però complementari. En aquest sentit, més que no pas ser un detall d'última hora, els peus de foto són ponts entre els dos viatges. Alguns recorden els *haikús*. Per exemple un que acompanya una foto on es veu el Ter:

«Passant per Ullà, el Ter d'hivern, a l'hora de la posta».

El somni de la infantesa

El llibre comença amb un *dribbling*: parlant dels nous empordanesos. Ja he escrit que la veu narrativa parlava sempre des del present i jo diria que, si Puigverd ha optat per començar així, és perquè encara que sigui bisbalenc, avui ningú no pot ignorar que, s'hagi nascut on s'hagi nascut, abans que res tots som fills de la tele.

Puigverd aconsegueix parlar de l'Empordà d'una manera que entusiasma perquè, mentre d'una part és deutor de Josep Pla, de l'altra és el primer llibre que gira full i deixa de banda tanta excrescència postplaniana. Aquest és el primer llibre que lleigeix sobre la nostra comarca que és escrit després de Pla i no gràcies o a partir de Josep Pla. Provaré d'explicar-ho.

Pla va aconseguir ser líric fent creure que parlava de la gent, de la vida quotidiana i del que hi havia al seu voltant. Com l'homenot de Palafrugell, Puigverd és líric de tan antilíric com a vegades sembla. En això se li acosta. Però, com que vivim temps de dubtes, en comptes d'inventar-se un Hermós o un Joan-Baptista Coromina i en comptes de partir de cap certesa indiscutible, parla de l'Empordà amb perplexitat, com si fos un foraster com tants d'altres.

A *La mirada domèstica* analitza els límits de la comarca. Tot i haver-hi nascut, es troba que no sap fins on arriba *aquest territori que s'estira i arronsa com un xiclet*, per dir-ho amb les seves paraules. Prova una cosa impossible: esbrinar-ho. No se'n sortirà i millor, perquè, si se'n sortís, convertiria l'Empordà en un territori administratiu més i no pas en el que és per a ell i que –n'estic segur– li és molt més productiu: una pàtria. La geografia sentimental de la infantesa.

Per mi, en aquesta part, hi ha el Puigverd que conec més, el Puigverd que m'agrada més i amb qui em sento més sentimentalment unit perquè és en Toni de la Bisbal, de la banda de Monells, de Millars, de Foixà, del Baix Daró i del Baix Ter. El Fondo, encara que ell no ho escrigui. És, si m'ho permeten, el Puigverd de la primera part del *Curset de natió*. Aquesta primera part es titula *L'obscur desordre* i és exactament això el que prova: la feina impossible d'ordenar i limitar allò que no té cap ordre perquè és sentimental, més que físic.

No és casualitat que acabi parlant-nos d'un gos que no té casa, de Sidillà, un poble medieval enterrat per les arenes del Ter, i que defineixi aquest tros de l'Empordà –el més íntimament seu– com

un jardí de Barcelona. No és casualitat perquè, quan creixem, a la vida perdem aquell món de la infantesa, que, de petits, imaginàvem ordenat pels grans. No està ordenat i, a l'Empordà, a més, ni que sigui per història i per tradició, tenim el costum de fer-ne parcel·les i vendre-les.

País de tòpics

Entenc perfectament que la segona part, *La mirada dels tòpics*, m'hagi interessat menys en comparació a la primera. Naturalment, això només és una qüestió personal, una qüestió de preferències. No obstant hi passaré de puntetes. És la part que em fa l'efecte que es correspon a la joventut, una època que, tot i que se sol relacionar amb els sentiments, com molts altres de la seva generació, Puigverd la va passar provant d'entendre el món i arreglant-lo. Aquí, hi predomina l'assaig i la raó.

Comença fent un resum de la història de l'Empordà amb frases de molt de calatge. Sent nostàlgia pels menestrals i es fascina pels hisendats perquè, amb totes les distàncies que es vulgui, els veu com uns barcelonins cultes. Un cop acabat aquest resum, es demana per què existeix el mite de l'Empordà i, seguint un article de Vicenç Pagès, estudia aquest mite en quatre estrats: *El classicisme* (mite d'Empúries), *el federalisme* (progressisme i llibertat), *territori de frontera* (porta de l'europèisme) i *terra d'artistes*, on, a més, de Dalí, Pla i Monturiol, hi apareix Alexandre Deulofeu i, el començament d'una ironia que va desenvolupant a mesura que el capítol continua. Hi afegeix, a més, la tramuntana i, a partir d'aquí, la visió torna a ser molt més personal, arriscada i valenta.

Les arts desolades

Amb pretext d'una boda, és la part que jo relaciono amb la maduresa. Per mi es correspon amb la cinquena part del *Curset de Natació*, que porta per títol *Les arts desolades*. Amb el pretext de veure un casament a Empuriabrava on se simulen les noces del pastor i de la sirena, Puigverd va cap a Castelló d'Empúries. Hi ha una frase molt significativa i bonica quan parla de l'austeritat del món rural empordanès: hi escriu que resten per sumar. No és casualitat que sigui aquí on ens descriu l'Alt Empordà, la part més allunyada de casa seva, perquè és d'Empordans i no pas de l'Empordà del que acaba parlant en el llibre. Tampoc no és casualitat que s'enamori del barroc, aquest barroc senzill i popular, que l'obsessiona perquè el considera injustament valorat, com també podríem considerar-hi l'art i la literatura. Passat el paradís de la infantesa i el miratge de la joventut, només ens queda el consol de l'art. És un tòpic, però és així: perquè això és el que passa.

No cal estendre-s'hi més. L'escena del casament és del mateix mal gust que l'escenari d'Empuriabrava, però amb el sobreafegit de ser d'una altra època. El passeig s'acaba. En comptes d'anar al

casament, Puigverd opta per encaminar-se a Roses i menjar sol en un *fast food*. La meravella s'ha fos tot i que encara sigui a l'Empordà. L'Empordà? Tal com escriu ell mateix, l'escenari podria ser a qualsevol lloc del món.

El Fèlix de Ramon Llull va fer el seu recorregut parlant-nos de les meravelles que veia. Tot i les seves crisis, Llull va tenir la immensa sort de conèixer un país que estava naixent i que tot just si començava. Era per això que el seu personatge podia meravellar-se. No és gens estrany que en el llibre de Puigverd no sigui així. Ha passat el temps i aquesta terra és una plana massa vella i massa cansada per meravellar-se. La pell paquidèrmica del Montgrí s'hi alça enmig, reflectint com un mirall, a una banda i l'altra, el que som, el que hem fet i el que ja sabem que no serem. Han passat vuit segles.

Xavier Cortadellas

